
प्रवचन नं. ८८, श्लोक-१२६, गाथा-८५, गुरुवार, भागशर वद उ, त।.६-१२-१८७८

‘नियमसार’ १२६- कणश. प्रतिक्रमणनो छेव्वो कणश.
यस्य प्रतिक्रमणमेव सदा मुमुक्षो-
र्नास्त्यप्रतिक्रमणमप्यणुमात्रमुच्चैः ।
तस्मै नमः सकलसंयमभूषणाय
श्रीवीरनन्दिमुमिनामधराय नित्यम् ॥१२६॥

પોતાના ગુરુને વંદન કરે છે. ગુરુ કેવા હોય છે? નિર્ગ્રથ મુનિ.

શ્લોકાર્થ :- ‘મુમુક્ષુ એવા જેમને (-મોક્ષાર્થી એવા જે વીરનંદી મુનિને)...’ એ તદ્દન મોક્ષાર્થી કહે છે. આહાહા...! મહાવ્રતધારી મુનિ પોતે મુનિ છે, એ બીજા મુનિને માટે આમ ઓળખીને કહે છે. બેય છન્નસ્થ છે, બેય પંચમઆરાના જીવ છે. આહાહા...! પોતાના જે ગુરુ છે એ કેવા છે? મોક્ષાર્થી. ‘સદા પ્રતિક્રમણ જ છે...’ એને તો સદા પ્રતિક્રમણ જ છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ, એમાં સદાય એની રમણતા જ છે. એ પ્રતિક્રમણ. રાગના વિકલ્પથી નિવૃત્તિ, કલ્પનામાત્રથી નિવૃત્તિ, નિષ્કર્મ, નિર્વિકલ્પ ચૈતન્યસ્વરૂપ, એમાં અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમણતા, એનું નામ નિશ્ચય-સાયું પ્રતિક્રમણ છે. અહીં તો પ્રતિક્રમણની આ વ્યાખ્યા છે. મુનિરાજ આવું પ્રતિક્રમણ કરે છે. આહાહા...!

‘સદા પ્રતિક્રમણ જ છે...’ આહાહા...! એ પોતાના ગુરુ જે આવા છે એ એના ખ્યાલમાં છે. છન્નસ્થ પણ બીજા જીવને પોતાના જ્ઞાનથી કળી લે છે. કળી ન લે, બીજાને ન ઓળખી લે એમ નહિ. આહાહા...! ક્યાં સુધી? કે એ તો ‘સદા પ્રતિક્રમણ જ છે...’ ત્યાં સુધી. આહાહા...! ‘વીરનંદી’ મુનિ, એને સદાય (પ્રતિક્રમણ જ) છે. નગ્ન દિગંબર અંદરમાં તદ્દન આત્મા આનંદસ્વરૂપ અતીન્દ્રિયઆનંદનું દળ, અતીન્દ્રિય આનંદનો કંદ, એમાં જેની રમતું-રમણતા છે, એકાગ્રતા છે, એને સદાય પ્રતિક્રમણ જ છે. આહાહા...! મુનિરાજ બીજા મુનિને આવી રીતે ઓળખીને એને નમસ્કાર કરે છે. આહાહા...! નમસ્કાર કરવા યોગ્ય લાયક મુનિ કેવા હોય એની વ્યાખ્યા છે. આહાહા...!

‘અને અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી,...’ આહાહા...! ‘વીરનંદી’ મુનિ મહારાજ દિગંબર સંત છે એ વખતે, એની હાજરીમાં ‘અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ...’ છે નહિ. આહાહા...! એક વિકલ્પનો કણ પણ જેને નથી. નિર્વિકલ્પ આનંદમાં રમણ કરતા સદાય તેને પ્રતિક્રમણ જ છે. આહાહા...! ગજબ વાત છે. છન્નસ્થ મુનિ, છન્નસ્થ મુનિને પંચમહાવ્રતધારી આવી રીતે કહે, આવી રીતે બોલે એ સત્ય છે. એમાં જૂઠાનો જરીએ અંશ નથી. આહાહા...! એમ એ મુનિને ‘અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ...’ નથી. વિકલ્પમાત્ર ઊઠે એ અપ્રતિક્રમણ છે. આહાહા...! ચાહે તો પાપનો મિચ્છામી દુક્કડમ વિકલ્પ ઊઠે એ પણ અપ્રતિક્રમણ છે. એ પ્રતિક્રમણ નહિ. એ અણુમાત્ર પણ જેને અપ્રતિક્રમણ નથી અને સદાય પ્રતિક્રમણ અસ્તિ છે. અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ નથી. આહાહા...!

જુઓ! મુનિની દશા. એક મુનિ બીજા મુનિને કઈ રીતે ઓળખીને વંદન કરે છે! આહાહા...! પાંચમો આરો છે. આમ નિશ્ચય ઓળખાય નહિ, આપણે તો વ્યવહાર કરીએ એનાથી આચરણ થાય. એ વાતની તો આમાં ગંધ પણ લીધી નથી. આહાહા...! અંદર ભગવાન બિરાજે છે. તદ્દન વિકલ્પની લાગણી વિનાનું તત્ત્વ અંદર છે. પરમેશ્વર ભગવત્સ્વરૂપ આત્મા, એમાં જેનું હંમેશા સદા,... એમ કીધું ને? સદા તેમાં રમણતા છે. આહાહા...! જુઓ! આ સરવાળો.

પ્રતિક્રમણના સરવાળાનો શ્લોક. કેટલું એના જ્ઞાનમાં બીજાની વાત (આવે છે)! બીજા મુનિને કળી લીધા છે અને બીજા મુનિ કઈ જાતના કેવા છે (એ ઓળખી લીધા છે). આહાહા...! એ થઈ શકે છે, જાણી શકાય છે અને આ સ્થિતિ પણ થઈ શકે છે એમ બે વાત સિદ્ધ કરે છે. પંચમઆરામાં પણ સદા પ્રતિક્રમણ થઈ શકે છે. આહાહા...! આ પ્રતિક્રમણ, ઊં! મંદ (રાગ) એ નહિ.

અંતર આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, જ્ઞાનનો પિંડ, એકલો જ્ઞાનસ્વભાવ, અનાદિઅનંત ધ્રુવ, તે જ્ઞાનસ્વભાવમાં જેની હંમેશા કાયમી જેની રમતું છે, જેમાં અંતર રમણતા કાયમ છે. સદા એમાં જ રમે છે. ‘અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ...’ નથી. આહાહા...! ધન્ય અવતાર! મુનિપણું આવું હોય. મુનિપણું કેવું હોય? ભાઈ! આહાહા...!

જેને ‘સદા પ્રતિક્રમણ જ છે.’ આહાહા...! ‘પ્રતિક્રમણ જ છે...’ પ્રભુ! પણ એ છદ્મસ્થ છે ને? ભલે છદ્મસ્થ હોય પણ એ આનંદમાં જ રમે છે, અતીન્દ્રિય આનંદના ઘૂંટડા પીવે છે. એ નિર્વિકલ્પ આનંદના રસનો રસીલો અતીન્દ્રિય આનંદનો રસ લે છે. આહાહા...! એને અહીંયાં સદાય પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે. સવારે પણ ઝીણું હતું, આ પણ વળી પાછું ઝીણું આવ્યું. આહાહા...! સવારે નહોતા, નહિ? હમણાં આવ્યા? સવારે બહુ સરસ હતું. આહાહા...!

આખો સંસાર ઉથલાવી નાખી અને ભગવાન પૂર્ણાનંદના નાથનો વિકાસ કરી વિલાસ રમે વિલાસ. વિકાસ કરીને વિલાસમાં રમે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદ, અતીન્દ્રિય વીતરાગતા, અતીન્દ્રિય શાંતિ એમાં જેની રમતું જામી ગઈ છે એ સદા પ્રતિક્રમણમય છે. એ પ્રતિક્રમણ કહેવાય છે. ‘એને અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી,...’ આહાહા...! છે? ‘અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી,...’ આહાહા...! આ પંચમઆરાના સાધુ, પંચમઆરાના દિગંબર સંતો. આહાહા...! પરમેશ્વરની જેવા, પરમેશ્વર તુલ્ય. આહાહા...!

જેને ‘અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી,...’ આહાહા...! ધન્ય અવતાર! વીતરાગસ્વરૂપે ભગવાન બિરાજે છે. વીતરાગમૂર્તિ પરમાત્મા પોતે છે એમાં જેની અંતર એકાગ્રતા જામી છે, ‘એને અણુમાત્ર પણ અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ નથી,...’ સદાય પ્રતિક્રમણમાં જ જેની રમતું છે. આહાહા...! એની પર્યાયને જોઈ-જાણી લીધી. છદ્મસ્થ મુનિએ એની પર્યાયને જોઈ લીધી. આહાહા...! જ્ઞાન શું કામ ન કરે? જ્ઞાન શું કામ ન કરે? આહાહા...! મુનિની નિર્વિકલ્પ દશા, સદા પ્રતિક્રમણ દશા છે એને પરખી લીધી છે. એવી જેની જ્ઞાનની વિચિક્ષણતા પ્રગટ થઈ છે અને સામાને પરખી લીધા છે. આહાહા...! ઓહોહો...! પંચમઆરો ત્યાં નડ્યો નથી, કે પંચમઆરો છે, એવું મુનિપણું અત્યારે હોય નહિ. બીજાનો અત્યારે નિશ્ચય જાણી ન શકાય. અત્યારે એમ કહે છે, નિશ્ચય જાણી શકાય નહિ. વ્યવહાર કરો. અરે...! પ્રભુ! શું થાય?

મુનિરાજ તો પોકાર કરે છે, મારા ગુરુ જે ‘વીરનંદી’ આચાર્ય છે એને હું સદા

પ્રતિક્રમણમય જોઉં છું. એનામાં અપ્રતિક્રમણ બિલકુલ જોતો નથી. આહાહા...! પ્રભુ! એ છદ્મસ્થ છે ને? પંચમઆરાના પ્રાણી (છે), ભગવાન પછી તો હજાર વર્ષ પછી થયા છે ને? ભલે થયા હોય. આહાહા...! આત્માને વર્ષ ક્યાં લાગુ પડે છે? ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ અનંત ગુણથી બિરાજમાન ચૈતન્યચમત્કારી વસ્તુ, એ ચમત્કારી વસ્તુ છે. એ ક્ષણમાં ચમત્કાર થતાં પૂર્ણાનંદની પ્રાપ્તિ થાય છે. આહાહા...! એવી દશા પ્રાપ્તને...

કહે છે, ‘સકળસંયમરૂપી ભૂષણના ધરનાર...’ આહાહા...! તે ગુરુ ‘વીરનંદી’ ‘સકળસંયમરૂપી ભૂષણ...’ અંતર અતીન્દ્રિય આનંદમાં રમણતારૂપી સંયમ. સં એટલે સમ્યક્પૂર્વક, સમ્યગ્દર્શનપૂર્વક. યમ એટલે જેની રમણતા છે. આહાહા...! એવા ‘ધરનાર શ્રી વીરનંદી નામના મુનિને નિત્ય નમસ્કાર હો.’ આહાહા...! પ્રમોદ આવ્યો છે. મુનિરાજને પણ પ્રમોદ આવ્યો છે. આહાહા...! ‘વીરનંદી’ ગુરુને ઓળખીને (કહે છે) આવા છે, આવા છે. આહાહા...! એને ‘નિત્ય નમસ્કાર હો.’ એને હંમેશા નમસ્કાર જ છે. આહાહા...! એ અધિકાર પૂરો કર્યો. એ પ્રતિક્રમણનો અધિકાર પૂરો થયો.

‘આ રીતે, સુકવિજનરૂપી કમળોને માટે જેઓ સૂર્ય સમાન છે અને પાંચ ઇન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેમને પરિગ્રહ હતો એવા શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ વડે રચાયેલી નિયમસારની તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં (અર્થાત્ શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવપ્રણીત શ્રી નિયમસાર પરમાગમની નિર્ગ્રંથ મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવવિરચિત તાત્પર્યવૃત્તિ નામની ટીકામાં) નિશ્ચય-પ્રતિક્રમણ અધિકાર નામનો પાંચમો શ્રુતસ્કંધ સમાપ્ત થયો.’ આહાહા...! આવું તો સાંભળ્યું પણ ન હોય. આહાહા...!

(સંવત) ૧૯૮૦ની સાલમાં ‘બોટાદ’માં ચોમાસુ હતું ને? ૫૬ વર્ષ થયા. ત્યાં ‘ઠાકરશીભાઈ’ હતા. વીસાશ્રીમાળી ‘ઠાકરશીભાઈ’. એનો દીકરો ત્યાં છે. ‘અમદાવાદ’માં દુકાન છે. અને એના નાના ભાઈનો દીકરો ‘અમૃતલાલ’ મોટો પંડિત છે. તે દિ’ વાત એમ થતાં કીધું, ભાઈ! આત્માનો અનુભવ એવી ચીજ છે. ત્યારે કહે, અનુભવ કેવો વળી? એ ક્યાંથી લાવ્યા? એમ કહેતા હતા.

મુમુક્ષુ :- એ તો એમ કહેતા કે અનુભવ જૈનમાં કેમ હોય?

ઉત્તર :- એ વળી ‘મૂળચંદ્રજી’ કહેતા. આ તો ‘ઠાકરશીભાઈ’ હતા. એનો છોકરો ‘ભુરોભાઈ’ છે. ત્યાં આપણું મંદિર છે ને? ‘અમદાવાદ’માં ‘ખાડિયા’ મંદિરની સામે દુકાન છે. એ કહેતા હતા. આવું આ ક્યાંથી લાવ્યા? આહાહા...! અનુભવ ક્યાંથી? એ એના બાપ કહેતા હતા. અને આ તો ‘મૂળચંદ્રજી’ કહે, અનુભવ વળી આત્મામાં કેવો? આત્માને વળી અનુભવ એ શું? અને કહેવાય મોટા જૈનના બેરિસ્ટર. જૈનના બેરિસ્ટર કહેવાય અને આત્માના અનુભવની ખબર નહિ. આ ‘હિંમતભાઈ’ના ગુરુ કહેવાય એ. એના ગામના. ‘નાગ્નેશ’.

(સંવત) ૧૯૭૧ની સાલમાં એકવાર મેં ધર્માસ્તિકાયનો પ્રશ્ન કર્યો. કીધું, ધર્માસ્તિકાયના

ગુણ કેટલા? બે. ગતિ અને અરૂપી. આહાહા...! અરે...રે...! આંધળું ખાતું બહુ થઈ ગયું. કહેવાય જૈનના બેરિસ્ટર. ધર્માસ્તિકાયના બે ગુણ.

અહીં પરમાત્મા કહે છે, કે ધર્માસ્તિ એક દ્રવ્યના અનંત ગુણ (છે). આહાહા...! દરેક દ્રવ્યમાં અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... પાર નહિ એટલા ગુણ છે. માણસને આગળ ઊંચા દરજ્જામાં જરીએ જાવું નથી. પોતાને ધર્મ માનવો છે, મનાવવો છે અને એમાં કલ્યાણ જાણે છે. આહાહા...!

આ મુનિરાજ એમ કહે છે... આહાહા...! હવે પ્રત્યાખ્યાનની વાત આવી. સારું પરચખાણ કોને કહેવું? આમ હાથ જોડીને પરચખાણ કરે છે ને? પરચખાણ કરાવો. અમારે આ ખવાય નહિ, અમારે રસ લેવાય નહિ. એ પરચખાણ-બચખાણ નથી. આહાહા...! પરચખાણની જાત જ જુદી છે. વીતરાગ ત્રણલોકના નાથ જિનેશ્વરદેવ એ પરચખાણ કોને કહે છે? એ નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાનનો અધિકાર (છે).

- ૬ -

નિશ્ચય-પ્રત્યાખ્યાન અધિકાર

ગાથા-૯૫

અથેદાનીં સકલપ્રવ્રજ્યાસામ્રાજ્યવિજયવૈજયન્તીપૃથુલદંડમંડનાયમાનસકલકર્મનિર્જરાહેતુભૂતાનિઃ
શ્રેયસનિશ્રેણીભૂતમુક્તિભામિનીપ્રથમદર્શનોપાયનીભૂતનિશ્ચયપ્રત્યાખ્યાનાધિકારઃ કથ્યતે । તદ્યથા -
અત્ર સૂત્રાવતારઃ ।

મોત્તૂણ સયલજપ્પમણાગયસુહમસુહવારણં કિચ્ચા ।

અપ્પાણં જો જ્ઞાયદિ પચ્ચવ્ખાણં હવે તસ્સ ।।૧૫ ।।

મુક્ત્વા સકલજલ્પમનાગતશુભાશુભનિવારણં કૃત્વા ।

આત્માનં યો ધ્યાયતિ પ્રત્યાખ્યાનં ભવેત્તસ્ય ।।૧૫ ।।

નિશ્ચયનયપ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપાખ્યાનમેતત્ ।

અત્ર વ્યવહારનયાદેશાત્ મુનયો ભુક્ત્વા દૈનં દૈનં પુનર્યોગ્યકાલપર્યન્તં
પ્રત્યાદિષ્ટાન્નપાનખાદ્યલેહ્યરુચયઃ, એતદ્ વ્યવહારપ્રત્યાખ્યાનસ્વરૂપમ્ । નિશ્ચયનયતઃ

પ્રશસ્તાપ્રશસ્તસમસ્તવચનરચનાપ્રપંચપરિહારેણ શુદ્ધજ્ઞાનભાવનાસેવાપ્રસાદાદભિનવશુભાશુભ-
દ્રવ્યભાવકર્મણાં સંવરઃ પ્રત્યાખ્યાનમ્ । યઃ સદાન્તર્મુખપરિણત્યા પરમકલાધારમત્યપૂર્વમાત્માનં
ધ્યાયતિ તસ્ય નિત્યં પ્રત્યાખ્યાનં ભવતીતિ ।

તથા ચોક્તં સમયસારે -

‘સવ્વે ભાવે જમ્હા પચ્ચક્ખાઈ પરેત્તિ ણાદૂણં ।
તમ્હા પચ્ચક્ખાણં ણાણં ણિયમા મુણેયવ્વં ।।’

તથા સમયસારવ્યાખ્યાયાં ચ -

(આર્યા)

‘પ્રત્યાખ્યાય ભવિષ્યત્કર્મ સમસ્તં નિરસ્તસંમોહઃ ।
આત્મનિ ચૈતન્યાત્મનિ નિષ્કર્મણિ નિત્યમાત્મના વર્તે ।।’

હવે નીચે પ્રમાણે નિશ્ચય-પ્રત્યાખ્યાન અધિકાર કહેવામાં આવે છે—કે જે નિશ્ચય-
પ્રત્યાખ્યાન સકળ પ્રવજ્યારૂપ સામ્રાજ્યની વિજય-ધજાના વિશાળ દંડની શોભા સમાન છે,
સમસ્ત કર્મોની નિર્જરાના હેતુભૂત છે, મોક્ષની સીડી છે, મોક્ષની સીડી છે અને મુક્તિરૂપી
સ્ત્રીના પ્રથમ દર્શનની ભેટ છે.

અહીં ગાથાસૂત્રનું અવતરણ કરવામાં આવે છે.

પરિત્યાગી જલ્પ સમસ્તને, ભાવી શુભાશુભ વારીને,
જે જીવ ધ્યાવે આત્મને, પચખાણ છે તે જીવને. ૯૫.

અન્વયાર્થ :- [સકલજલ્પમ્] સમસ્ત જલ્પને (-વચનવિસ્તારને) [મુક્ત્વા] છોડીને
અને [અનાગતશુભાશુભનિવારણં] અનાગત શુભ-અશુભનું નિવારણ [કૃત્વા] કરીને
[યઃ] જે [આત્માનં] આત્માને [ધ્યાયતિ] ધ્યાવે છે, [તસ્ય] તેને [પ્રત્યાખ્યાનં]
પ્રત્યાખ્યાન [ભવેત્] છે.

ટીકા :- આ, નિશ્ચયનયના પ્રત્યાખ્યાનના સ્વરૂપનું કથન છે.

અહીં અમે કહ્યું છે કે - વ્યવહારનયના કથનથી, મુનિઓ દિને દિને ભોજન કરીને
પછી યોગ્ય કાળ પર્યંત અન્ન, પાન, ખાદ્ય અને લેહ્યની રચિ છોડે છે; આ વ્યવહાર-પ્રત્યાખ્યાનનું
સ્વરૂપ છે. નિશ્ચયનયથી, પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત વચન રચનાના *પ્રપંચના પરિહાર વડે

*પ્રપંચ = વિસ્તાર. (અનેક પ્રકારની સમસ્ત વચનરચનાને છોડીને શુદ્ધ જ્ઞાનને ભાવવાથી-તે
ભાવનાના સેવનની કૃપાથી - ભાવકર્મોનો અને દ્રવ્યકર્મોનો સંવર થાય છે.)

શુદ્ધજ્ઞાનભાવનાની સેવાના પ્રસાદ દ્વારા જે નવાં શુભાશુભ દ્રવ્યકર્મોનો તેમ જ ભાવકર્મોનો સંવર થવો તે પ્રત્યાખ્યાન છે. જે સદા અંતર્મુખ પરિણમનથી પરમ કળાના આધારરૂપ અતિ-અપૂર્વ આત્માને ધ્યાવે છે, તેને નિત્ય પ્રત્યાખ્યાન છે.

એવી રીતે (શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદેવ પ્રણીત) શ્રી સમયસારમાં (૩૪મી ગાથા દ્વારા કહ્યું છે કે :-

‘[ગાથાર્થ :-] ‘પોતાના સિવાય સર્વ પદાર્થો પર છે’ એમ જાણીને પ્રત્યાખ્યાન કરે છે - ત્યાગે છે, તેથી પ્રત્યાખ્યાન જ્ઞાન જ છે (અર્થાત્ પોતાના જ્ઞાનમાં ત્યાગરૂપ અવસ્થા તે જ પ્રત્યાખ્યાન છે) એમ નિયમથી જાણવું.’

એવી રીતે સમયસારની (અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવકૃત આત્મખ્યાતિ નામની) ટીકામાં પણ (૨૨૮મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

‘[શ્લોકાર્થ :-] (પ્રત્યાખ્યાન કરનાર જ્ઞાની કહે છે કે-) ભવિષ્યના સમસ્ત કર્મને પર્યાખીને (ત્યાગીને), જેનો મોહ નષ્ટ થયો છે એવો હું નિષ્કર્મ (અર્થાત્ સર્વકર્મોથી રહિત) ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં આત્માથી જ (-પોતાથી જ) નિરંતર વર્તું છું.’

ગાથા-૯૫ ઉપર પ્રવચન

‘હવે નીચે પ્રમાણે નિશ્ચય-પ્રત્યાખ્યાન અધિકાર કહેવામાં આવે છે— કે જે નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન...’ આહાહા...! આત્મા આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપમાં રમે એ પ્રત્યાખ્યાન છે. એનું નામ પરચ્યાજ્ઞા. જ્ઞાન-જ્ઞાનરૂપે રહે, જે એના ગુણો છે તે ગુણ ગુણની પર્યાયમાં ગુણરૂપે રહે, અને અવગુણરૂપે ન થાય, એ એના પરચ્યાજ્ઞા છે. વિકલ્પરૂપે ન થાય. મિચ્છામિદુક્કડમ વિકલ્પ એ રૂપે પણ ન થાય. ત્યારે તેને રાગનો ત્યાગ અને જ્ઞાનનું ઠરવું એવું પરચ્યાજ્ઞા ત્યારે કહેવામાં આવે છે. અરે...! એક એક વાતમાં ફેર છે. પડિક્કમણું જુદું, પ્રત્યાખ્યાન જુદું, પરચ્યાજ્ઞા... આ તો પરચ્યાજ્ઞા સવારમાં છોકરીઓ કરે. પંચરંગી સામાયિક. પાંચ સામાયિક એક પથરણે કરે. લ્યો. આઠમના અપવાસ કરે. ત્રણ દિ’ અને ત્રણ રાત. જાગતા. ઊંઘવું નહિ અને અપવાસ કરે. મોટી તપસ્યા. આહાહા...! બાપુ! એ બધી તો ક્રિયાકાંડરૂપ છે. એ ધર્મમાં નથી. એ બધી શુભભાવની ક્રિયા છે. એ શુભભાવ તો ઘોરસંસારનું મૂળ છે. આહાહા...! આવું આકરું કામ!

એ કહે છે, કે ‘નિશ્ચય પ્રત્યાખ્યાન...’ સાચું પરચ્યાજ્ઞા ‘સકળ પ્રવજ્યારૂપ સામ્રાજ્યની..’ પૂર્ણ પ્રવજ્યા એટલે ચારિત્રદશા, ચારિત્ર પ્રવજ્યા દીક્ષા, ચારિત્ર. એમાં સામ્રાજ્ય એ પૂર્ણ સંયમનું સામ્રાજ્ય એની ‘વિજય-ધ્વજા...’ વિજય ફરકવો. મારો વિજય થયો. આહાહા...! હવે મોક્ષમાં જવા માટે તૈયારી થઈ. જેને પરચ્યાજ્ઞા પ્રગટ્યો એને મોક્ષ જવાની તૈયારી થઈ ગઈ.

વિજય ધ્વાજા ફરક્યો. 'વિજય-ધજાના વિશાળ દંડ...' વિજય ધજાનો વિશાળ દંડ મોટો હોય ને... આહાહા...! એની 'શોભા સમાન છે,...' પ્રત્યાખ્યાન. આહાહા...!

'સકળ પ્રવ્રજ્યારૂપ...' ચારિત્રની 'વિજય-ધજાના વિશાળ દંડની શોભા સમાન છે, સમસ્ત કર્મોની નિર્જરાના હેતુભૂત છે,...' આહાહા...! પરચખાણ તો કર્મની નિર્જરા કરે છે. એને પરચખાણ કહીએ. 'મોક્ષની સીડી છે...' એ પરચખાણ એ મોક્ષની સીડી, શ્રેણી છે, નિસરણી છે. મોક્ષની નિસરણી પરચખાણ છે. આહાહા...! વસ્તુ જે પૂર્ણ ભરેલી છે, જ્ઞાન, આનંદ આદિ અનંતા અનંત ગુણનો પિંડ ભર્યો છે, તેમાં એકાગ્રરૂપી ધારા વહે છે. એ પૂર્ણ વિજયની ધારા છે. આહાહા...! એ 'મોક્ષની સીડી છે અને મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના...' આહાહા...! મુક્તિમાં અતીન્દ્રિય આનંદ છે. મોક્ષમાં શું છે? અતીન્દ્રિય અનંત આનંદ છે. તો સંયમમાં શું છે? કે એ અતીન્દ્રિય આનંદરૂપી સ્ત્રી એનો પહેલો ભેટો છે. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદરૂપી સ્ત્રી એનો પહેલો ભેટો છે. સંયમમાં અતીન્દ્રિય આનંદ વિશેષ આવે.

પ્રત્યાખ્યાનમાં રાગનો અભાવ થઈ અને અતીન્દ્રિય આનંદનો અનુભવ વિશેષ આવે, એ મોક્ષમાં જે અતીન્દ્રિય આનંદ છે, એનું કારણ જે આ મોક્ષમાર્ગ એ મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનો પહેલો ભેટો છે. આહાહા...! આચાર્યોના શબ્દો પણ કેવા છે! 'સ્ત્રીના પ્રથમ દર્શનની ભેટ છે.' જોયું? આહાહા...! પ્રથમ દર્શનની ભેટ છે. જેમ લોકો લગન કરે અને પહેલી રાતે એના દર્શન કરે અને ભેટ કરે ભેટ. એમ અહીંયાં કહે છે. અંદરમાં સંયમ, પ્રત્યાખ્યાન આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એની ખીલવટ કરીને એ અતીન્દ્રિય આનંદ પ્રગટે, એ મોક્ષરૂપી સ્ત્રીનો ભેટો છે એ. અતીન્દ્રિય આનંદનો ત્યાં ભેટો આવે છે. મોક્ષમાં પૂર્ણ આનંદ પ્રગટશે. આહાહા...! આનું નામ પરચખાણ કહે છે. એ તો સાંભળ્યું પણ ન હોય.

આ કરો... આ કરો... આ પરચખાણ કરો. કંદમૂળ ન ખાવા, લીલોતરી પ્રત્યેકમાં બંધિ કરો. પાંચ જ ખાવી-... ન ખાવી, ફલાણું ન ખાવું, આ ન ખાવું, છ પરબી બ્રહ્મચર્ય પાળવું, છ પરબી કંદમૂળ ન ખાવા. કરો પરચખાણ. એ પરચખાણ માને છે. એ તો રાગ છે. આહાહા...! પરચખાણ તો અંતર અતીન્દ્રિય આનંદનો ભેટો થાય. તો અતીન્દ્રિય આનંદ ક્યારે આવે? કે રાગનો વિકલ્પ જ્યાં ન હોય. આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદ એવી જે સ્ત્રીનો પ્રથમ દર્શનનો ભેટો. એ પ્રથમ આનંદનો ભેટો થાય. આહાહા...! એને અહીંયાં પ્રવ્રજ્યારૂપ પરચખાણ કહે છે. હવે આવી વ્યાખ્યા. પ્રતિક્રમણ જુદું, પ્રત્યાખ્યાન જુદું. આહાહા...! દુનિયાથી જુદી વાત છે.

પહેલી ગાથા.

મોત્તૂળ સયલજપ્પમણાગયસુહમસુહવારણં કિચ્ચા ।

અપ્પાણં જો જ્ઞાયદિ પચ્ચક્ષાણં હવે તસ્સ ॥૧૫॥

પરિત્યાગી જલ્પ સમસ્તને, ભાવી શુભાશુભ વારીને,
જે જીવ ધ્યાવે આત્મને, પર્યાજ્ઞ છે તે જીવને. ૯૫.

આહાહા...! એની ટીકા ‘આ, નિશ્ચયનયના પ્રત્યાખ્યાનના સ્વરૂપનું કથન છે.’ સાચા પર્યાજ્ઞમાં સ્વરૂપનું કથન. ખોટા પર્યાજ્ઞ તો અનંતવાર કર્યા છે. આહાહા...! અને માન્યું કે અમે પર્યાજ્ઞી છીએ, પર્યાજ્ઞ કર્યા છે. ચોવિહાર છે. ચાર આહાર રાત્રે ન કરવો એના પર્યાજ્ઞ છે, કંદમૂળ ન ખાવા એના પર્યાજ્ઞ છે. છ પરબી બ્રહ્મચર્ય પાળવું એ એના પર્યાજ્ઞ છે. એ બધા પર્યાજ્ઞ નથી એ તો બધા વિકલ્પ છે. આહાહા...! રાગ છે. આહાહા...! શરીર, એ સ્ત્રીના સંસર્ગમાં ન આવ્યું એ તો જડની પર્યાયમાં આવ્યું. એમાં બ્રહ્મચર્ય ક્યાં આવ્યું? શરીર સ્ત્રીના સંસર્ગમાં આવ્યું એ વિષયભાવ છે. ન આવ્યું એમાં શુભભાવ છે. સંસર્ગમાં શરીર ન આવ્યું એ તો શુભભાવ છે. એ કાંઈ પર્યાજ્ઞ નથી. આહાહા...! કહો, ‘શાંતિભાઈ’! આવો માર્ગ છે.

‘આ, નિશ્ચયના પ્રત્યાખ્યાનના સ્વરૂપનું કથન છે. અહીં એમ કહ્યું છે કે—વ્યવહારનયના કથનથી, મુનિઓ દિને દિને ભોજન કરીને પછી યોગ્ય કાળ પર્યંત...’ હંમેશા આહાર કરીને. દિને દિને ‘ભોજન કરીને પછી યોગ્ય કાળ પર્યંત અન્ન, પાન, ખાદ્ય અને લેહ્ય..’ કોઈપણ ચીજ. બધી ચીજની ‘રુચિ છોડે છે;...’ આહાર કરીને પછી બધા આહારની રુચિ છોડે છે. ‘રુચિ છોડે છે;...’ એમ કીધું હોં. આહા...! ‘આ વ્યવહાર-પ્રત્યાખ્યાનનું સ્વરૂપ છે.’ એ તો શુભભાવ છે. મૂળ પર્યાજ્ઞ નથી. આહાહા...! એ શુભભાવ છે. એવો આવે ખરો. નિશ્ચય નહિ, સાચું પ્રત્યાખ્યાન નહિ. આહાહા...!

‘આ વ્યવહાર-પ્રત્યાખ્યાનનું સ્વરૂપ છે. નિશ્ચયનયથી, પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત વચનરચનાના પ્રપંચના પરિહાર વડે....’ શુભ અને અશુભ, વચન અને ભાવ બેના ‘પ્રપંચના પરિહાર વડે...’ ‘પ્રપંચ = વિસ્તાર. (અનેક પ્રકારની સમસ્ત વચનરચનાને છોડીને શુદ્ધ જ્ઞાનને ભાવવાથી— તે ભાવનાના સેવનની કૃપાથી—ભાવકર્મોનો અને દ્રવ્યકર્મોનો સંવર થાય છે.)’ આહાહા...! તે જ્ઞાનસ્વભાવ વસ્તુ ચિદ્દેહન પ્રભુ છે. અનાકુળ જ્ઞાન અને આનંદનો દરિયો છે. એમાં રમતું કરવી, એકાકાર કરવો... આહાહા...! શુદ્ધજ્ઞાનને ભાવવો, એ શુદ્ધજ્ઞાનને ભાવવો, એ શુદ્ધજ્ઞાનમાં એકાગ્રતા કરવી, અને પુણ્યપાપના વિકલ્પને છોડવા, એ શુદ્ધજ્ઞાનમાં એકાગ્રતાની ભાવના, એ પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...!

અહીં તો કહે બહારનું આ કર્યું, છોડ્યું. બે-પાંચ સામાયિક કરી, સાંજ-સવારમાં પડિક્કમણા કર્યા. પછી ખમાવે એકબીજાને. જેની હારે ખમાવા યોગ્ય હોય એને ખમાવે. ખમાવા વિરુદ્ધ હોય એની સામું જોવે નહિ. આહાહા...! એ બધો શુભભાવ છે. એ કાંઈ પ્રત્યાખ્યાન નથી. આહાહા...! પ્રત્યાખ્યાન તો આ છે. ભલા, પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત ‘સમસ્ત વચનરચનાના...’ આહાહા...! ભાષાથી પ્રરૂપણા કરવી. એ પણ એક શુભભાવ છે. ભાષા

તો ભાષાથી થાય છે. ભાષા આત્માથી થાતી નથી. ભાષાની રચના આત્માથી થતી નથી. ભાષાની રચના પરમાણુના એ કાળે પર્યાય થવાનો કાળ છે સ્વકાળ, તેથી ભાષા વર્ગણામાંથી ભાષા થાય છે. આત્માથી નહિ. આત્મામાં કાંઈ બોલો માટે ભાષા થાય, એમ નથી.

ભાષાવર્ગણા એ જડ પરમાણુ છે. એની પર્યાય થવાને કાળે ભાષાવર્ગણા થાય છે. આત્માથી નહિ. આ ઉપદેશના વાક્યો આત્માથી નહિ. આહાહા..! લખાણના વાક્યો આત્માથી નહિ. એ તો શબ્દની રચના છે. ભાષા પરમાણુની રચના છે. આત્મા તેની (ભાષાની) રચના કરી શકતો નથી. આત્મા બોલી શકતો નથી. આહાહા..! આવી વાતું છે. ઇ પછી કીધું ને ભલા કે ભૂંડા 'સમસ્ત વચનરચના..' ભલી પ્રરૂપણાની રચના હોય કે બીજી કોઈ હોય એ બધી રચના છોડીને... આહાહા..! પ્રત્યાખ્યાન બોલવું એ પ્રશસ્ત શુભભાવ, એ કોઈ પ્રત્યાખ્યાન નથી. આહાહા..! બહુ આકરુ કામ. અપૂર્વ વાત છે, ભાઈ! વીતરાગના ઘરની વાતું અપૂર્વ છે. સંપ્રદાયમાં પણ સાંભળવા મળે એમ નથી. આહાહા..!

આ કરો... આ કરો... આ કરો... શેઠિયા એમાં રાજી રાજી થઈ જાય. આપણે કર્યું, આણે કર્યું, આણે અપવાસ કર્યા, આણે આ કર્યું. આહાહા..! 'આંકડિયા'માં ક્યાંક થયું હતું ને? એક ફેરે ઘણા વર્ષ પહેલા. કોડે કર્યું હશે. અપવાસ, અહમને કાંઈક. ઘણા વર્ષની વાત છે. અપવાસ અને તપસ્યા કરે એટલે ઓહોહો..! ભારે કરી તપસ્યા અને ભારે અપવાસ કર્યા. ઘણા વર્ષ પહેલાની વાત છે. લગભગ ૭૦-૭૧ની સાલની વાત છે. કેટલા વર્ષ થયા? એટલા વર્ષ થયા. કોઈકે 'આંકડિયા'માં અપવાસ કર્યા હતા. ઘણા વર્ષની વાત છે. ૭૦માં 'આંકડિયા' ગયા હતા ને? ૭૦ની સાલમાં માગશર મહિનામાં પહેલા 'આંકડિયા' ગયા હતા. આ માગશર છે ને? માગશર સુદ ૮. એ દીક્ષાને ૬૭મું વર્ષ બેઠું. એ દીક્ષા લઈને તરત જ તે 'દામનગર' થઈને 'આંકડિયા' આવ્યા હતા. એટલા વર્ષ થયા. એ ગામમાં કોઈકે ૨૫ અપવાસ કરેલા. પર્યુષણમાં કોઈકે ૨૫ અપવાસ કરેલા. પછી એણે ધામધૂમ કરેલી.. ઓહોહો..! આહાહા..! કોને કોણ કરે? બાપુ! એક વિકલ્પ ઉઠાવવો, તીર્થંકરગોત્ર બાંધવાનો વિકલ્પ ઉઠાવવો, એ પણ આત્માની ચીજ નથી. આહાહા..! આવી ચીજ છે.

'પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત સમસ્ત વચનરચનાના પ્રપંચ...' એ પ્રપંચ કીધું જોયું? 'વિસ્તાર (અનેક પ્રકારની સમસ્ત વચનરચનાને છોડીને શુદ્ધ જ્ઞાનને ભાવવાથી—)' આહાહા..! ભાવનાના સેવનથી કષાય, શુદ્ધ જ્ઞાન.. શુદ્ધ જ્ઞાન.. શુદ્ધ ચૈતન્ય. પુણ્ય-પાપના રાગરહિત શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય, શુદ્ધ ચૈતન્યદ્રવ્ય વસ્તુ છે, એની સેવના, એની એકાગ્રતા, એનાથી દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મનો નાશ થાય છે. આહાહા..! અહીં તો અપવાસ કર્યો એટલે નિર્જરા કહેવાય. અપવાસ એટલે તપ અને તપ એટલે નિર્જરા. તપસ્યાથી નિર્જરા થાય. ધૂળેય નથી. એ તપસ્યા નથી. આ તપસ્યા તો 'તપન્તે ઇતિ તપઃ' અતીન્દ્રિય આનંદનો સાગર ભગવાન! જેમ સોનાને ગેરુ લગાડીને સોનું શોભે-ઓપે. એમ અંદર શાંતિથી, આનંદથી પર્યાયમાં ઓપે. અતીન્દ્રિય આનંદ

અને અતીન્દ્રિય શાંતિથી પર્યાયમાં ઓપે-શોભે, એને પ્રત્યાખ્યાન કહેવામાં આવે છે. આવી વાતું છે. બધી વાતમાં ફેર. આહાહા..!

‘શુદ્ધજ્ઞાનભાવનાની સેવાના પ્રસાદ દ્વારા...’ આહાહા..! શુદ્ધજ્ઞાન ભાવનાની. ભાવના શબ્દ એકાગ્રતા છે હોં અહીંયાં. શુદ્ધજ્ઞાન જે એકલું ચૈતન્યમૂર્તિ, પ્રભુ! એ શુદ્ધજ્ઞાનનો અવતાર પ્રભુ ભગવાન અનાદિ-અનંત શુદ્ધજ્ઞાન સ્વરૂપ, એવા શુદ્ધજ્ઞાનની ભાવના એટલે એકાગ્રતા, એની ‘સેવાના પ્રસાદ દ્વારા...’ એની સેવાના. જુઓ! સેવા તો આવી. આત્માની સેવા. પરની સેવા તો કોઈ કરી શકતું નથી. દેવ-ગુરુ-ધર્મની સેવાનો ભાવ એ બધો શુભભાવ છે. એ કાંઈ ધર્મ અને નિર્જરા નથી. આહાહા..! આત્માની સેવા. આત્માને જાણ્યા વિના સેવા સેની કરે? આહાહા..! અંદર આત્મા કોણ છે? એ ચીજમાં આ બધું જણાય છે. જાણનારો પોતે જ જ્ઞેય છે, જ્ઞાતા છે અને જ્ઞાન છે. આહાહા..!

સવારમાં આવ્યું હતું નહિ? જાણનારો પોતે ભગવાન આત્મા, પોતાને જાણે છે, પોતે જ જ્ઞેય છે, પોતે જ જ્ઞાન છે અને પોતે જ્ઞાતા છે. એવી જે અભેદ આત્માની રમતું, એનું નામ આત્માની સેવા. આહાહા..! પરની સેવા તો કરી શકતો નથી. ભગવાન આદિની સેવા કરે એ શુભરાગ છે. આહાહા..! બહુ આકરું કામ. આકરું એટલે અપૂર્વ. પૂર્વે નહિ કરેલું. પૂર્વે ખરેખર નહિ સાંભળેલું, રુચિપૂર્વક સાંભળેલું નહિ. આહાહા..! આવો જે ભગવાનઆત્મા, શુદ્ધ ચૈતન્ય અતીન્દ્રિય આનંદ, અતીન્દ્રિય આનંદની પાટ છે. જેમ પચાસ મણની બરફની પાટ હોય, એમ આ અરૂપી અનંતગુણની પાટ છે. એને અંદર સેવા કરવી, એકાગ્રતા કરવી, એનું નામ પરચખાણ છે. આહાહા..! વ્યવહારવાળાને આકરું લાગે. વ્યવહારમાં પકડનારને આ વળી નિશ્ચય... નિશ્ચય... કરે. વ્યવહાર કરતા કરતા નિશ્ચય આવે કે પાધરો (સીધો) ... નિશ્ચય આવી જતો હશે? એ તો કહ્યું હતું વ્યવહારનો ફળ. પડિક્કમણાનો વિકલ્પ આવે પણ એને છોડીને અંદરમાં જાવું, એ એનું પરિણામ છે. પ્રતિકમણનો વ્યવહાર-વિકલ્પ આવે ખરો. વ્યવહારનો પ્રતિકમણનો વિકલ્પ આવે, પણ છોડીને અંદરમાં નિર્વિકલ્પમાં જાવું એનું નામ પ્રતિકમણ છે. તો એ વ્યવહારને વ્યવહાર કહેવામાં આવે. નહિંતર વ્યવહાર પણ કહેવામાં આવતો નથી. આહાહા..!

‘સેવાના પ્રસાદ દ્વારા...’ શુદ્ધજ્ઞાન ભાવનાની સેવાના પ્રસાદ દ્વારા. શબ્દ બહુ ટૂંકા. શુદ્ધજ્ઞાન ત્રિકાળી સ્વભાવ, ધ્રુવસ્વભાવ ભગવાન, તેની સેવા, એની ભાવનાની ‘સેવાના પ્રસાદ દ્વારા...’ એની એકાગ્રતાની સેવાના પ્રસાદ દ્વારા... આહાહા..! ‘જે નવાં શુભાશુભ દ્રવ્યકર્મોનો તેમ જ ભાવકર્મોનો સંવર થવો તે પ્રત્યાખ્યાન છે.’ આહાહા..! અહીં તો આ જરી ત્યાગ કર્યો એટલે સંવર થઈ ગયું જાવ. ત્યાગ કર્યો એટલે સંવર થયો. આહાહા..! અહીં તો કહે, દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મનો સંવર સેવાના ભાવ એટલે પ્રસાદ દ્વારા થયો. આહાહા..! સંવર થયો. ત્યારે એને વિકલ્પ અટકી ગયો.

નિર્વિકલ્પ વસ્તુ વીતરાગી આત્મા છે. એમાં એટકચો, એની સેવામાં એકાકાર રહ્યો, ત્યારે એને વિકલ્પ અને કર્મનો નાશ થયો. એનું નામ પરચ્યાજ્ઞ છે. આહાહા...! આવું પરચ્યાજ્ઞ છે એવું સાંભળ્યું ન હોય. પરચ્યાજ્ઞ સહેલુંસટ એવું હતું. બહારથી આ પરચ્યાજ્ઞ કર્યું. આહાહા...! 'તે પ્રત્યાખ્યાન છે.' સંવર થવો તે પ્રત્યાખ્યાન છે. શુદ્ધજ્ઞાન, આનંદ, અતીન્દ્રિય શુદ્ધસ્વભાવ, એની એકાગ્રતારૂપી ભાવ, એના પ્રસાદ દ્વારા, દ્રવ્યકર્મ અને ભાવકર્મનું અટકવું એનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે. એમાં રાગ પણ આવે નહિ, શુભભાવ પણ એમાં આવે નહિ. શુભભાવ એ અપરચ્યાજ્ઞ છે. આહાહા...! રાગ છે. આ તો અહીંનો કાંઈ ગ્રંથ નથી આ.

'સોનગઢ'નું આ શાસ્ત્ર નથી. આ તો પહેલાનું અનાદિનું છે. મુનિનું કરેલું છે. અને મુનિ તો એમ કહે છે, કે આની ટીકા હું કરતો નથી. એની ટીકા તો ગણધરોએ કરી છે એ ટીકા આ થાય છે. હું કરનાર કોણ? આ ટીકા કરી એ તો ગણધરો-સંતોએ કરી છે. પરંપરા વીતરાગથી તીર્થકરના વજ્ર જે ગણધરો છે. દિવાન. કેવળજ્ઞાનીના દિવાન. આહાહા...! એમણે ટીકા કરી છે. અમે તે ટીકા કરનાર કોણ? એમ કહે છે, જુઓ! આહાહા...! એટલે આ બધું અત્યારનું બનાવેલું છે અને એનું બનાવેલું છે એમ નથી. છેક ગણધરદેવથી એની ટીકા ચાલી આવે છે. આહાહા...! સાંભળવામાં પહેલું વહેલું આવ્યું હોય, એથી કરીને વસ્તુ કાંઈ નવી છે એમ નથી. એ ગણધરથી ચાલી આવે છે. આહાહા...!

પહેલા શબ્દમાં છે ને? પહેલી ગાથાઓ છે ને? શરૂઆતની ગાથા. પાંચમો બોલ છે. ત્રીજું પાનું. પાંચમો બોલ. 'ગુણના ધરનાર ગણધરોથી રચાયેલા...' આ બધી ટીકા ગણધરથી રચાયેલી છે. આહાહા...! તમને એમ કે નવી લાગે અને હમણાં પંચમઆરાના સાધુનું કરેલું છે. એમ નથી. 'ગુણના ધરનાર ગણધરોથી રચાયેલા અને શ્રુતધરોની પરંપરાથી સારી રીતે વ્યક્ત કરાયેલા...' અને ગણધર પછી પણ આચાર્યો થયા એણે બરાબર વ્યક્ત પ્રગટ કરી છે. એની ટીકા ચોખ્ખી કરી છે. આહાહા...! પરંપરાથી ગણધરોથી માંડીને આચાર્યો થયા. આહાહા...! છે?

'શ્રુતધરોની પરંપરાથી સારી રીતે વ્યક્ત કરાયેલા...' જેમ છે તે રીતે પ્રગટ કરેલી ટીકા છે. આહાહા...! જરીએ ફેરફાર નથી. આહાહા...! 'આ પરમાગમના અર્થસમૂહનું કથન કરવાને...' આવા પરમાગમના અર્થસમૂહનું કથન કરવાને 'અમે મંદબુદ્ધિ તે કોણ?' ટીકાકાર પોતે મુનિ કહે છે 'અમે મંદબુદ્ધિ તે કોણ?' આહાહા...! આની ટીકા તો છેકથી ચાલી આવે છે. ગણધરોથી, પરંપરા આચાર્યથી ચાલી આવે છે. તમને એમ લાગે કે આ નવું છે અને આ છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય' તો કહે છે કે મેં મારા માટે બનાવ્યું છે. એક તો એના અર્થો ગણધરથી ચાલ્યા આવે છે, અને 'કુંદકુંદાચાર્ય' પોતે કહે છે મેં મારા માટે બનાવ્યું છે. આહાહા...! એ આ શાસ્ત્ર છે. આહાહા...!

'જે સદા અંતર્મુખ પરિણમનથી...' પરચ્યાજ્ઞ ત્યારે થાય, કે 'જે સદા અંતર્મુખ

પરિણમન...' અંતર્મુખ પરિણમન. અંતર આત્મા જે દ્રવ્યઆત્મા વસ્તુ પડી છે, અનંત આનંદ, અનંત જ્ઞાન, અનંત શાંતિ, અનંત-અનંત ગુણનો ભંડાર ભગવાન, એ અંતર્મુખ થયેલી પરિણતિથી... આહાહા...! છે? 'અંતર્મુખ પરિણમનથી પરમ કળાના આધારરૂપ...' આહાહા...! કેવળજ્ઞાનની કળાના આધારરૂપ આ. પરમકળા કેવળજ્ઞાન. એ આનાથી આ કળાથી કેવળજ્ઞાન મળે. આહાહા...!

'પરમ કળાના આધારરૂપ અતિ-અપૂર્વ આત્માને ધ્યાવે છે,...' આહાહા...! પરમ કળાનો આધાર એવો અતી-અપૂર્વ આત્મા, એને જે ધ્યાવે છે, ધ્યાન કરે છે. 'તેને નિત્ય પ્રત્યાખ્યાન છે.' છે? આહાહા...! એકએક લીટી કઠણ. સાંભળવાનું મળે નહિ. એકલી બહારની વાતું. એમાં પ્રભુ એકકોર અંદર રહી ગયો. એકલા વિકલ્પની, શરીરની, વાણીની, આ છોડ્યું, લીધું, મૂક્યું, ઓલો અંદર ભગવાન પૂર્ણાનંદનો નાથ છે, ભગવત્ સ્વરૂપ બિરાજે છે. એની સામું તો કોઈ દિ' જોયું નહિ. એનો આદર કોઈ દિ' કર્યો નહિ, એને લક્ષમાં લીધું નહિ. એ વિનાની વિકલ્પની વાતું એ બધો સંસાર છે. ચારગતિમાં રખડવાનું સાધન છે. આહાહા...!

'પરમ કળાના આધારરૂપ અતિ-અપૂર્વ આત્મા...' આહાહા...! અતી-અપૂર્વ. પૂર્વે કોઈ દિ' ભાવ્યો નથી. એવો જે 'અતિ-અપૂર્વ આત્મા...' તેને જે ધ્યાવે-ધ્યાન કરે છે. આહાહા...! ચૈતન્યના પ્રકાશનું પૂર, ચૈતન્યચમત્કારથી ભરેલો ભગવાન આત્મા, એને એ પરમ કળાનો આધાર છે એ... આહાહા...! બધી પરમકળા ત્યાંથી પ્રગટે છે. દુનિયાની કળા તો બધી અજ્ઞાનની છે. આ આત્માની કળા અંદર જે જ્ઞાનની, આનંદની બધી, એ 'પરમ કળાના આધારરૂપ અતિ-અપૂર્વ આત્માને ધ્યાવે છે,...' ધ્યાન કરે છે 'તેને નિત્ય પ્રત્યાખ્યાન છે.' આહાહા...! તેને હંમેશા પ્રત્યાખ્યાન કહેવાય છે. આવું તો કેટલાકે સાંભળ્યું ન હોય. વાડાના બંધનમાં બહારની વાતું કરે, આ કરે. અંદર ભગવાન અપૂર્વ આનંદનો નાથ... આહાહા...! એની સેવા, એના આધારે આત્માનું ધ્યાન, તે નિત્ય પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...!

'એવી રીતે (શ્રીમદ્ભગવત્કુંદકુંદાચાર્યદિવપ્રણીત) શ્રી સમયસારમાં (૩૪મી ગાથા દ્વારા) કહ્યું છે કે :-'

'સવ્વે ભાવે જમ્હા પચ્ચક્ખાઈ પરે ત્તિ ણાદૂણં ।

તમ્હા પચ્ચક્ખાણં ણાણં ણિયમા મુણેયવ્વં ।।''

આહાહા...! શું કહે છે? 'પોતાના સિવાય સર્વ પદાર્થો પર છે...' દયા, દાન આદિ રાગાદિનો વિકલ્પ એ બધું પરદ્રવ્ય છે, પર છે, સ્વદ્રવ્યથી તદ્દન જુદું છે. આહાહા...! એવું 'પોતાના સિવાય સર્વ પદાર્થો પર છે એમ જાણીને પ્રત્યાખ્યાન કરે છે—ત્યાગે છે, તેથી પ્રત્યાખ્યાન જ્ઞાન જ છે...' રાગનો ત્યાગ એ.. ભગવાન આત્મા જ્ઞાનસ્વરૂપ છે. અનંતગુણનોપિંડ એ ગુણરૂપે રહેવું તે આત્મા છે. તે પ્રત્યાખ્યાન છે. ગુણ છે તે રૂપે રહે તે પ્રત્યાખ્યાન છે. રાગનો ત્યાગ એ તો નામમાત્ર છે. આહાહા...! રાગનો ત્યાગ કરવો એ પણ નામમાત્ર છે.

छे?

‘(अर्थात् पीताना ज्ञानमां त्यागरूप अवस्था...’ ज्ञान अटले आत्मां निर्मण अवस्था,
वीतरागी अवस्था ‘ते ज प्रत्याभ्यान छे) ओम नियमथी जाइवुं.’ विशेष कडेशे...

(श्रोता :- प्रमाइ वचन गुरुदेव!)

